

Radványi Lajos

A magyar lakosság biztonságfelfogása és értékpreferenciái, 1999–2008

Jelen írás két nagy szociológiai vizsgálat alapján azt mutatja be, hogyan változott a magyar társadalom biztonságfelfogása és a biztonsághoz kapcsolódó értékpreferenciái Magyarország NATO-tagsága óta. Lapunk – amely rendszeresen foglalkozik a NATO-val és a magyar biztonság kérdéseivel – ilyen rendhagyó módon kíván megemlékezni csatlakozásunk tízéves évfordulójáról.

2008 őszén a TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület – a Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht. támogatásával, a Szonda Ipsos Média-, Vélemény- és Piackutató Intézettel együttműködve – megismételte azt a kilenc évvel korábban végzett felmérést, melynek során a magyar lakosság biztonságról alkotott fogalomvilágát, a biztonsághoz való viszonyulását, hozzá kapcsolódó attitűdjeit és alapvető értékpreferenciáit vizsgálta.

Az előző kutatás során a kérdőívek lekérdezését 1999. április 7–18. között végeztük, azután tehát, hogy a NATO március 24-én megkezdte Jugoszlávia bombázását.

Mindkét kutatás nemre, életkorra, iskolai végzettségre és a lakóhely településtípusára nézve reprezentálta a magyarországi felnőtt lakosságot, másodjára viszont a minta nagysága az előző 1000 fővel szemben 3000 fő volt.

Módszertanilag a két kutatás statisztikai adatainak összehasonlíthatósága azon alapul, hogy mindkét esetben szó szerint ugyanazokat a kérdéseket tettük fel, ugyanazon válaszvariációkkal és ugyanazokkal a dimenziókkal dolgoztunk. Az interjúk a kérdezettek otthonában történő személyes megkérdezéssel, standard kérdőívekkel készültek.

A minta összetétele	
<i>A kérdezett neme szerint</i>	
férfi	47%
nő	53%
<i>Életkora szerint</i>	
18–29 év	22%
30–39 év	18%
40–49 év	16%
50–59 év	17%
59 év felett	27%
<i>Iskolai végzettsége szerint</i>	
legfeljebb 8 általános	30%
szakmunkásképző	27%
középiskola	29%
főiskola, egyetem	14%
<i>Településtípus szerint</i>	
Budapest	18%
megyeszékhely	18%
város	32%
község	32%
<i>Pártpreferencia</i>	
MSZP	20%
Fidesz–MPSZ	32%
SZDSZ	1%
MDF	1%
Egyéb párt	3%
Nem tudja	15%
Nem mondja meg	8%
Nem menne el szavazni	19%

A megoszlásokat az összes megkérdezett arányában adjuk meg, tehát minden-

hol feltüntetjük a „nem tudom”-mal válaszolókat, illetve az egyéb okból elmaradó válaszok gyakoriságát is.

A kerekítés miatt a százalékok összege eltérhet a száztól. Ha egy válaszlehetőséget senki sem választott, az adat helyén a „-” jel szerepel. Ha viszont kevesebb, mint fél százalék élt egy adott válaszlehetőséggel, ennek gyakoriságát „0”-val jelöltük.

A biztonság fogalma és a biztonsághoz kapcsolódó asszociációk

A magyar társadalom számára a biztonság fenntartása kulcsfontosságú kérdés. A kutatás során részletesebben is megvizsgáltuk a biztonsággal kapcsolatos attitűdöket. Ennek legegyszerűbb módszereként a megkérdezetteknek egy ún. nyitott kérdés segítségével kellett megválaszolni-

uk, hogy mi jut eszükbe a biztonság szóról. Mint ahogyan korábban, a válaszok ezúttal is arra mutatnak, hogy a magyar lakosság körében a biztonság egyértelműen személyes érintettségű, fogalmilag elsősorban a közvetlen személyes szférában helyezik el, s csak ezt követően említik a társas környezet tágabb – intézményekhez (rendőrség, hadsereg), az országhoz, a hazához köthető – tartományait, megjelenési formáit.

A megkérdezetteknek nem kínáltunk fel előre válaszlehetőségeket, hanem spontán módon válaszoltak a kérdésre. Egy válaszadó több dolgot is említhetett, ezért a százalékok összege meghaladja a százat.

A két vizsgálat adatait áttekintve az alábbi megállapításokat tehetjük.

1. A mai magyar társadalomban az emberek tudatában a biztonság elsősorban a létbiztonságot, az anyagi jólétet és a biztos megélhetést jelenti. Az emberek

Önnek mi jut eszébe arról a szóról, hogy biztonság? Mit jelent ez Önnek?

2008		1999	
Válaszkategóriák	Említette (%)	Válaszkategóriák	Említette (%)
anyagi jólét, megélhetés, létbiztonság	28	közbiztonság	32
közbiztonság	16	anyagi biztonság	23
nyugalom, nyugodt élet	12	nyugalom	22
család, otthon biztonsága	11	létbiztonság	19
félelem nélkül élni	11	katonai biztonság	13
béke	9	nincs biztonság	6
élet biztonsága, személyes védelem	5	jogbiztonság	2
rendőrség, hadsereg munkája, a lakosság védelme	4	egészség	2
biztonság általában	3	nem kell félni a jövőtől	2
a haza, az ország biztonsága	3	rendőrség	2
az, ami nincs	3	személyi biztonság	2
jó közérzet, kellemes lét	3	NATO	1
védelem, zárt ajtók	3	testi (fizikai) biztonság	1
egyéb válasz	8	egyéb	5
nem tudja, válaszhány	17	nem tudja, válaszhány	11

- akkor érzik magukat biztonságban, ha anyagi helyzetüket biztosítva látják, van mit enniük, felvenniük, van hol aludniuk, nem kell aggódniuk mindennapi megélhetésük, háztartásuk fenntartása miatt. A 2008-as vizsgálatban a megkérdezettek legnagyobb hányada – közel egyharmada (28 százaléka) – említette ezt a dimenziót, mint számára a biztonság szóval összekapcsolódó tényezőt. A korábbi, 1999-es vizsgálatban az anyagi biztonság 23 százalékkal csak a második helyen szerepel, de itt az anyagi biztonságot és a létbiztonságot külön-külön kategóriába kódoltuk, ha viszont összevonjuk őket, akkor $23+19=42$ százalékkal ugyancsak ez a kategória kerülne az első helyre.
2. A 2008-as vizsgálatban jelentősen leszakadva, 16 százalékkal a második helyen szerepel a közbiztonság, és ezt követi 12 százalékkal a nyugalom, a nyugodt élet. Az 1999-es vizsgálatban az első helyen jelent meg a közbiztonság 32 százalékkal, ami arányait tekintve éppen kétszer akkora hányadot képviselt, mint napjainkban (16 százalék), és a nyugalomra voksolók is közel kétszer annyian voltak 1999-ben (22 százalék), mint 2008-ban (12 százalék). Ennek magyarázata feltehetőleg abban rejlik, hogy a rendszerváltást követő években minden korábbi időszakot felülmúlt a közbiztonság hirtelen romlása, a köztörvényes bűnözés, a rablások, lopások, lakásfeltörések, gépkocsilopások számának növekedése, amivel akkor sem a lakosság, sem a rendőrség – felkészületlenségéből eredően – nem tudott mit kezdeni, s ez rendkívüli módon nyugtalanította az embereket, veszélyeztetve látták a nyugalomukat, biztonságukat. 1987-től 1996-ig az ismertté vált bűncselekmények száma 188 ezerről 466 ezerre emelkedett, a rablások száma közel megkétszereződött, háromszorosára emelkedett a betöréses lopások és hatszorosára a gépjárműlopások száma. 1999 és 2008 között 506 ezerről 408 ezerre csökkent az ismertté vált bűncselekmények száma, összességében stagnált a rablások, 36 százalékkal csökkent a betöréses lopások, 50 százalékkal pedig a gépjárműlopások száma.
 3. A biztonság fogalmát a lakosság ugyancsak számottevő hányada (11 százalék) a család, az otthon biztonságával, és ugyanilyen hányad a félelem nélküli élettel azonosítja. A magyar társadalom alapvetően családcentrikus, a mindennapi biztonságnak szerves része a család biztonsága, megélhetése, az otthon nyugalma.
 4. A lista 6. helyén található kilencszázalékos említettséggel a béke, ami már összefüggésbe hozható a tágabb társadalmi környezettel, a nemzetközi helyzettel, külpolitikai, illetve biztonságpolitikai kérdésekkel.
 5. A lakosság védelme, ami lényegében a rendőrség, illetve a hadsereg feladatköre, csak a 8., illetve a haza, az ország biztonsága csak a 10. helyen szerepel (négy, illetve három százalék) a 2008-as listán. Az előző, 1999-es kutatás során ez 13 százalékkal a jóval előkelőbb 5. helyre került, amit tovább erősít két százalékkal a rendőrség, illetve egy százalékkal a NATO említettsége. Az arányait tekintve magasabb gyakoriság minden bizonnyal összefüggésbe hozható a NATO-légierő jugoszláviai tevékenységével, a lakosság félelemérzetével, a magasabb szintű és direkt jellegű katonai kockázatokkal. A preferenciák közötti szakadék arra utal, hogy az ország közvéleménye szerint napjainkban nincs közvetlen katonai fenyegetettség,

az emberek tehát nem tartanak külső támadásoktól.

6. A kutatási adatok alapján a különböző társadalmi–demográfiai csoportba tartozók válaszaik között a biztonság asszociációinak tekintetében nem találtunk jelentős különbséget.

A biztonság dimenziói

A biztonsági dimenziók fontosságának tesztelése

A „biztonság” kifejezést zárt kérdés segítségével teszteltük. A válaszadóknak a biztonság fogalmának öt különböző dimenzióját kellett rangsorolniuk fontosságuk szerint.

A kérdés így hangzott: „Kérem, rangsorolja a biztonság különböző értelmezéseit fontosságuk szerint! Első helyre az Ön által legfontosabbnak tartott biztonsági tényezőt tegye, az utolsó helyre pedig azt, amelyet a legkevésbé tart fontosnak.” Ebből a szempontból lényegében hasonló eredményeket kaptunk, mint amikor a fogalom tartalmára kérdeztünk rá.

Az első helyre (legalacsonyabb rangsorátlag) a létbiztonságot tették a megkérdezettek, ami azt mutatja, hogy számukra a biztonság különböző dimenziói közül a lét-

biztonság a legfontosabb. A második legfontosabb az emberek életében a közbiztonság, ezután következik a katonai biztonság, majd a környezetbiztonság, végül pedig a jogbiztonság.

Ezt követően összehasonlítottuk, hogy találunk-e eltéréseket – és ha igen, milyen vonatkozásban – a két vizsgálat eredményei között.

A két kutatás statisztikai adatai szinte tizednyi pontossággal fedik egymást. A megkérdezettek, mint ahogy 1999-ben, úgy 2008-ban is a létbiztonságot tartják a legfontosabbnak, amit jól mutat, hogy közel tíz év után is változatlanok a skálaátlagok (1,7).

A fontossági rangsorban 2,4, illetve 2,5 tizedes skálaátlaggal változatlanul a második legfontosabb a közbiztonság. A nagyon kicsi, egytizednyi eltérés mégis arra utal, hogy 1999-ben az emberek – az ismert okoknál fogva – egy kevéssel nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a közbiztonságnak.

A katonai biztonság vonatkozásában a 0,3 tizednyi eltérésre alapozva nagyobb nyomatékkal állíthatjuk, hogy 1999-ben a fegyveres konfliktus veszélye miatt az emberek nagyobb fontosságot tulajdonítottak a katonai dimenzióknak, mint 2008-ban, amikor a katonai konfliktus veszélye régióinkban szinte elhanyagolható.

A környezet- és jogbiztonság – legalábbis a felsorolt tényezőkhöz viszonyítva – változatlanul kevésbé fontos tényezője a biztonságfogalomnak, napjainkban azonban a skálaátlagok tanúsága szerint mind a környezetbiztonságot, mind a jogbiztonságot valamivel fontosabbnak tartják, mint 1999-ben.

A 2008-as vizsgálat biztonsági dimenzióinak finomabb elemzése megmutatja, hogy a megkérdezettek hány százaléka sorolta első, második, harmadik, negye-

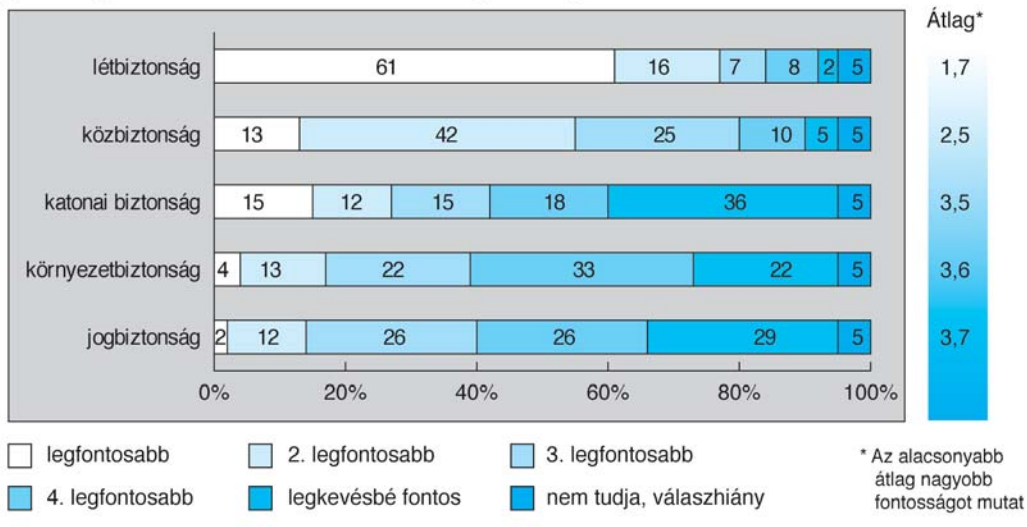
A biztonság különböző értelmezéseinek rangsorolása

	2008	1999
Létbiztonság	1,7	1,7
Közbiztonság	2,5	2,4
Katonai biztonság	3,5	3,2
Környezetbiztonság	3,6	3,7
Jogbiztonság	3,7	3,9

Az érdemben válaszolók átlagai 1–5 között: az alacsonyabb átlag nagyobb biztonságot jelöl.

Kérem rangsorolja a biztonság különböző értelmezéseit fontosságuk szerint! Első helyre az Ön által legfontosabbnak tartott biztonsági tényezőt tegye, az utolsó helyre pedig azt, amelyiket a legkevésbé tartja fontosnak

(%-os megoszlás és az érdemben válaszolók átlagai, 1–5-ig)

dik, illetve ötödik helyre az egyes tényezőket, s milyen következtetéseket vonhatunk le ezekből.

A válaszadók abszolút többsége, 61 százaléka úgy tartja, hogy biztonsága szempontjából az élet alapvető feltételeinek (lakás, munkahely, enivaló) biztosítása az elsődleges. A biztonság fogalmának többi aspektusát már lényegesen kevesebben rangsorolták az első helyre. Összességében a megkérdezettek háromnegyede (61+16=77 százaléka) sorolta az első két legjelentősebb szempont közé a létbiztonság dimenzióját, s a legkisebb hányad szavazott arra (három százalék), hogy a biztonságnak ez a legkevésbé fontos összetevője.

A második legfontosabb az emberek életében a vizsgált tényezők közül a közbiztonság. A megkérdezettek több mint fele az első (13 százalék) vagy a második helyre (42 százalék) sorolta ezt a tényezőt, s ugyancsak a legkevesebben (csupán öt

százalék) sorolta a legkevésbé fontos tényezők közé. Egy adott település lakóinak nyugalma, a bűnözőktől való védettsége az utcákon, otthonaikban szintén szorosan kötődik tehát a biztonság fogalmához. Összességében azt mondhatjuk, hogy ma Magyarországon a biztonság elsősorban a lét- és közbiztonságot jelenti az emberek számára.

A rangsor harmadik helyén a katonai biztonság áll. Az adatok azt tükrözik, hogy e dimenzió a legellentmondásosabb a megítélésében. Míg a válaszadók 15 százaléka (a második legnagyobb csoport) a katonai biztonságot tekinti a biztonság legmeghatározóbb elemének, addig a megkérdezettek 36 százaléka (azaz legnagyobb csoportja) rangsorolta ugyanezt a dimenziót az utolsó helyre, mint legkevésbé jelentőset.

A környezet- és a jogbiztonság kevésbé fontos tényezője – legalábbis a felsorolt tényezőkhez viszonyítva – a biztonságfog-

lomnak. A környezetbiztonság dimenzióját a megkérdezettek legnagyobb hányada (33 százalék) a negyedik helyre rangsorolta, míg a jogbiztonság dimenziójában 29 százalékkal azok vannak a legtöbben, akik azt az ötödik (legkevésbé fontos) helyre sorolták. Mind a környezet-, mind a jogbiztonság vonatkozásában azt látjuk, hogy a legkevésbé fontosnak tartók aránya igen magas a legfontosabbnak tartókhöz képest (29:2, illetve 22:4).

Az 1999-es vizsgálat során a szociodemográfiai csoportok között az alábbi jellegzetességek adódtak:

- a fontossági rangsorban a létbiztonság hangsúlyosabb volt a fiatalabb korosztályoknál, a falusi lakosság és a munkanélküliek körében;

- a közbiztonság kiemeltebb helyre került a 65 év felettiéknél, a budapestieknél és a nyugdíjas korosztálynál;

- előkelő helyen szerepelt a katonai biztonság az idősebb korosztályoknál és az alacsonyabb végzettségűeknél;

- a jogbiztonságot a vezető beosztású és beosztott szellemi foglalkozásúak, az egyetemest és főiskolát végzettek, a budapestiek és a fiatalabb korosztályok hangsúlyozták erősebben;

- a környezetbiztonság jelentős szerepet játszott a munkanélküliek, a tanulók, a gyereken lévők és a városiak értékítéleteiben.

A 2008-as vizsgálat a különböző biztonságkifejezések fontosságának értékelésé-

ben az eltérő szociodemográfiai csoportba tartozók válaszai között nem mutatott szignifikáns különbségeket.

A biztonsággal való elégedettség vizsgálata

Az ötféle biztonságkifejezést másféleképpen is teszteltük. A kérdés az volt, hogy mennyire érzik magukat biztonságban a megkérdezettek a különböző dimenziók szempontjából: „Kérem, most újra rangsorolja a biztonság dimenzióit aszerint, hogy e tényezők szempontjából Ön mennyire érzi magát biztonságban!

Adatainkból e vonatkozásban érdekes megállapítások adódnak.

1. 1999-ben a magyar társadalom sokkal inkább a létviszonyok, mint a katonai viszonyok tekintetében érezte biztonságosabbnak az életet. (1999-ben a létbiztonság 2,6-os skálaátlaggal az első helyen van, a katonai biztonság a 3. helyen szerepel. 2008-ra ez úgy változik, hogy első helyre kerül a katonai biztonság, és tőle nyolctizeddel lemaradva a 4. helyre csúszik vissza a létviszonyokkal való elégedettség.)

2. 2008-ban a magyar lakosság katonai biztonsági szempontból érzi magát a legnagyobb biztonságban. Ebben nyilvánvaló szerepe van annak, hogy a lakosság tisztában van az ország NATO-tagságának, a szövetségi rendszerhez való tartozásnak a tartalmával.

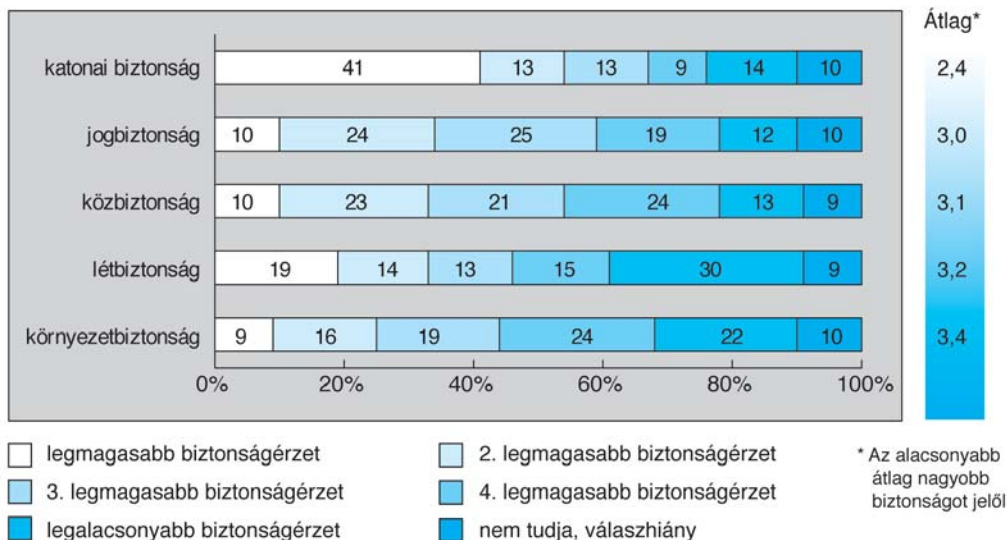
Ön mennyire érzi magát biztonságban?

2008		1999	
Katonai biztonság	2,4	Létbiztonság	2,6
Jogbiztonság	3,0	Jogbiztonság	2,9
Közbiztonság	3,1	Katonai biztonság	3,0
Létbiztonság	3,2	Közbiztonság	3,1
Környezetbiztonság	3,4	Környezetbiztonság	3,4

Az érdemben válaszolók átlagai 1–5 között: az alacsonyabb átlag nagyobb biztonságot jelöl.

Kérem, most újra rangsorolja a biztonság dimenzióit aszerint, hogy ezen tényezők szempontjából Ön mennyire érzi magát biztonságban!

(%-os megoszlás és az érdemben válaszolók átlagai, 1–5-ig)

3. A jogbiztonság szempontjából mindkét kutatás megerősíti, hogy a magyar társadalom elégedett a jogviszonyokkal.

4. A 2008-as rangsorban a közbiztonság előbbre lépett az 1999-es 4. helyről a 3. helyre, a skálaátlagok viszont nem változtak, a skálaérték mindkét kutatásban 3,1.

5. A környezetbiztonság 1999-ben és 2008-ban is 3,4-es skálaátlaggal a legutolsó helyen szerepel, ami azt jelenti, hogy az öt dimenzió egymáshoz viszonyított rangsorában ezzel a legkevésbé elégedettek.

A 2008-as adatok megerősítik a Magyar Honvédség korábbi kutatásokban mért kedvező megítélését: a magyar társadalom éppen katonabiztonsági szempontból érzi magát a legnagyobb biztonságban. A megkérdezettek több mint fele első (41 százalék) vagy második (13 százalék) helyre rangsorolta a katonai biztonságot saját biztonságérzete szempontjából.

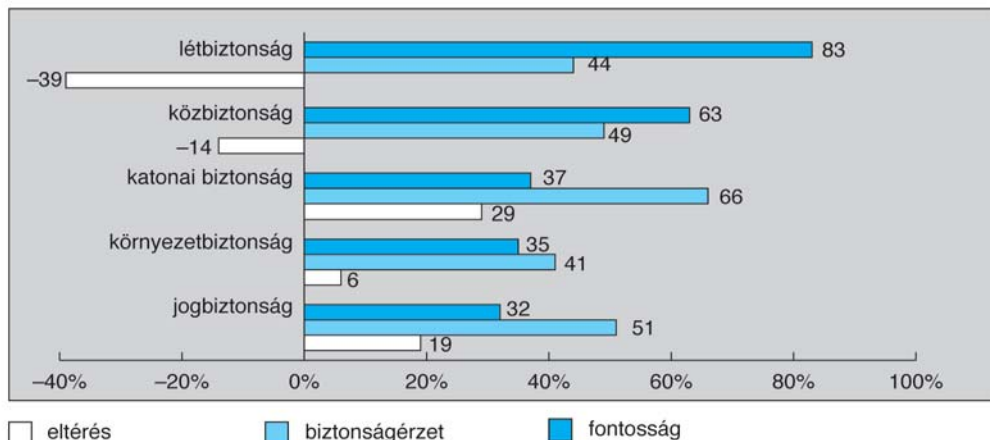
A jog- és közbiztonsággal való elégedettség szinte holtversenyben került a

második és harmadik helyre. A válaszadók egyharmada biztonságban érzi magát e két szempontból, egyötödük-egy-negyedük középre rangsorolta azokat, míg a többi megkérdezettnek még alacsonyabb a biztonságérzete ezen a két téren (vagy nem tudott állást foglalni). A fontosság szempontjából a katonai biztonság, a biztonságérzettel kapcsolatban a létbiztonság volt a legellentmondásosabb dimenzió. Míg a válaszadók egyötöde (19 százaléka, azaz második legnagyobb csoportja) a létbiztonság szempontjából biztonságban érzi magát, addig a megkérdezettek 30 százaléka (azaz legnagyobb csoportja) kifejezetten veszélyeztetve érzi magát – leginkább környezetük biztonságát (a víz, a talaj, a levegő tisztaságát) illetően.

Szociodemográfiai szempontból kevés szignifikáns eltéréssel találkozhatunk e kérdésben is. A munkanélküli válaszadók – természetes módon – a létbiztonság te-

A biztonság dimenzióinak fontossága, a velük kapcsolatos biztonságérzet, valamint ezek eltérése**

(az érdemben válaszolók átlagai, 0–100 pont*)

* 0 pont – nem fontos az adott dimenzió/nincs biztonságérzet, 100 pont – nagyon fontos az adott dimenzió/magas biztonságérzet.
 ** Eltérés a negatív érték azt jelzi, hogy kisebb a biztonságérzet, mint amennyi igény lenne rá. Pozitív értéknél fordítva van.

kintetében érzik magukat legkevésbé biztonságban.

A biztonsági dimenziók fontossága és a velük kapcsolatos elégedettség összevetése

A két kérdéssel együttes vizsgálatát az a mindennapi tapasztalat indokolja, miszerint lehetünk valamivel elégedettek úgy is, hogy az különösebben nem fontos a számunkra, ellenben feszültséget kelt bennünk, és sokkal inkább érezzük magunkat elégedetlennek, ha valamit nagyon fontosnak tartunk és az messze elmarad a várakozásunktól.

Ha a két kérdést együtt vizsgáljuk – azaz mennyire tartanak fontosnak egy-egy dimenziót a megkérdezettek, és mennyire látják úgy, hogy ez az életükben meg is valósul – jelentős különbségekkel találkozhatunk.

A legszembetűnőbb eltérés az „elvárt, vágyott”, valamint az „elért, biztosított” dimenziók között a létbiztonság tekintetében

mutatható ki. E tényező messze a legfontosabb az emberek számára (83 pont), ugyanakkor sokkal kevésbé érzik úgy, hogy meg is valósul (44 pont). Itt tehát az igények és a valóság között igen nagy (-39 pontos) az eltérés.

A megkérdezettek számára a második legfontosabb szempont, a közbiztonság tekintetében is negatív mérleget kaptunk. A megélt biztonságérzet 14 ponttal marad alatta annak a szintnek, amit az emberek szeretnének elérni.

A többi dimenzió esetében kisebb az inkonzisztencia, a pozitív mérlegek azt jelzik, hogy e tényezők jelenleg a „helyükön” vannak. A legpozitívabb megítélést (+29 pontos mérleggel) a katonai biztonság kapta, azaz az állampolgárok megfelelőnek érzik az ország katonai védelmét. A jogbiztonság értékelése is pozitív (+19 pontos mérleg), ami azt jelzi, hogy az emberek alapvetően megfelelőnek tartják a demokratikus jogok szabad gyakorlásának lehetőségét.

A környezetbiztonság mind a fontossága, mind a vele kapcsolatos biztonságérzet szempontjából a rangsor legvégén kapott helyet, és enyhén pozitív mérleggel zárt.

Az 1999-es vizsgálat adataival való összehasonlítás

A felnőtt magyar lakosság biztonságérzetében a lét- és a közbiztonság terén voltak észlelhetők a legnagyobb mérvű feszültségek. Ebben a két kategóriában tapasztalhattuk a legnagyobb eltéréseket az elvárások és kielégítettségük, vagy másként fogalmazva a vágyak és a valóság között.

A várakozások és a valóság közötti összhang leginkább a jog-, a katonai és a környezetbiztonság terén volt tapasztalható. Mindhárom kategória esetén a nekik tulajdonított fontosság és annak tényleges kielégítettsége közel áll egymáshoz, a legpozitívabb mérleget pedig a jogbiztonság vonatkozásában kaptuk. A 2008-as és az 1999-es vizsgálat adatait összevetve tehát megállapíthatjuk, hogy a magyar társadalom biztonságérzetének a létbiztonság és a közbiztonság a neuralgikus pontja, az emberek változatlanul e két területen érez-

nek leginkább feszültséget. Az „elvárt, vágyott”, valamint az „elért, biztosított” dimenziók közötti összhang legpozitívabb értéke 2008-ban a katonai biztonság, 1999-ben pedig a jogbiztonság terén volt tapasztalható.

A döntés joga

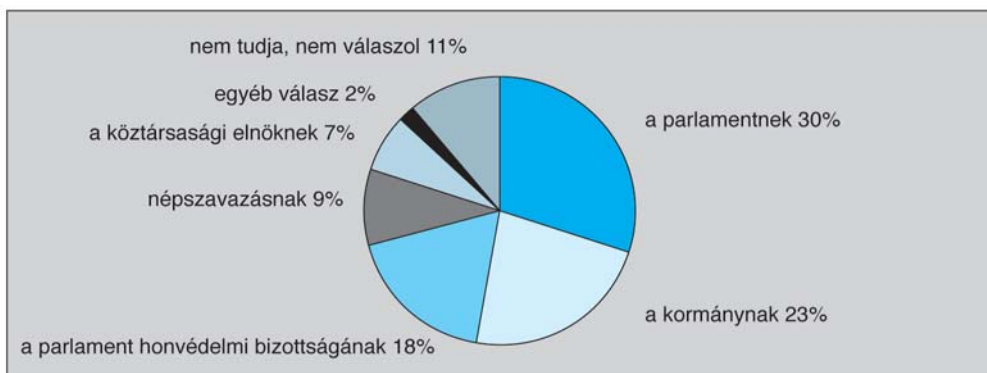
Mindkét kutatás során feltettük azt a kérdést, hogy milyen fórumoknak kellene dönteniük olyan horderejű ügyekben, amelyek az ország biztonságát érintik. A megkérdezettek az alábbi válaszlehetőségek közül választhattak (csak egyet jelölhettek meg):

- a kormány;
- a parlament;
- a parlament honvédelmi bizottsága;
- a köztársasági elnök;
- népszavazás;
- egyéb válasz.

Az ország biztonságát érintő kérdésekben a megkérdezettek relatív többségének (30 százalékának) véleménye szerint az Országgyűlésnek kellene döntenie. A parlament szerepét erősíti az is, hogy további 18 százalékuk a parlament honvédelmi bizott-

Ön szerint kinek kellene döntenie az ország biztonságát érintő kérdésekben?

(%-os megoszlás)

ságára bízna a döntést, együtt tehát a választások majdnem felét érte el a Magyar Köztársaság törvényhozó intézménye. A kormány kompetenciáját a megkérdezettek 23 százaléka jelezte, míg tíz százalék alatti említést kapott a népszavazás intézménye és a köztársasági elnök. A lakosság 11 százaléka nem tudott a kérdésre választ adni.

A 2008-as vizsgálat során az átlagosnál többen (48 százalék) tartották a parlamentet kompetensnek e kérdésben a szakképzetlen fizikai dolgozók (56 százalék), valamint a szellemi munkát végző beosztottak és vezetők (64 és 60 százalék).

Az 1999-es vizsgálat idején a kérdésre adott válaszok megoszlásában erős differenciáló tényezőnek bizonyult az iskolai végzettség és a lakóhely. A főiskolát, egyetemet végzetek 66, a középiskolát végzetek 43 százaléka biztonsági ügyekben a döntés jogát a parlamentre, míg a 8 általános alattiak a parlament helyett inkább a kormányra ruháznák.

Lakóhely szerint a megyeszékhelyeken lakók (49 százalék) és a fővárosiak (40 százalék) bizalmát élvezte erősebben a parlament.

A 2008-as és az 1999-es vizsgálat adatainak összehasonlítása a döntés jogának kérdésében

Az ország biztonságát érintő ügyekben a magyar társadalom legnagyobb hányada

mindkét vizsgálat során a parlamentre voksolt.

A 2008-as vizsgálat során azt tapasztaltuk, hogy a magyar társadalom relatív többsége (30+18=48 százalék) az ország biztonsági ügyeinek intézését leginkább a törvényhozás intézményeire – a parlamentre és a parlament honvédelmi bizottságára – ruházná. Az 1999-es időszakban a lakosság jelentős hányada – több mint ötöde (22 százalék) – a népszavazás intézményére voksolt. A kormány kompetenciájára 1999-ben 19, napjainkban viszont 23 százalék szavazott.

1999-ben a parlament honvédelmi bizottságát, 2008-ban pedig a népszavazást tartották kevésbé kompetensnek.

A köztársasági elnököt sem korábban, sem most nem tartják olyan súlyúnak, hogy személyében egyedül dönthetne az ország biztonságát érintő kérdésekben.

Értékpreferenciák

A vizsgálatok során megkértük a válaszadókat, hogy az emberek, az emberiség számára fontos 23 érték közül válasszák ki a maguk szempontjából legfontosabbnak tartott öt értéket.

Mindkét kutatásból arra az eredményre jutottunk, hogy a magyar társadalom értékpreferenciái a biztonság körül konver-

Ön szerint kinek kellene döntenie az ország biztonságát érintő kérdésekben?

2008		1999	
A parlamentnek	30%	A parlamentnek	36%
A kormánynak	23%	Népszavazásnak	22%
A parlament honvédelmi bizottságának	18%	A kormánynak	19%
10% alatti szavazatot kapott:		10% alatti szavazatot kapott	
Népszavazás		A parlament honvédelmi bizottsága	
Köztársasági elnök		Köztársasági elnök	

Válasszák ki a maguk szempontjából legfontosabbnak tartott öt értéket (a válaszok %-ban)!

2008		1999	
Értékek	%	Értékek	%
1. Béke	85	1. Béke	85
2. Létebiztonság	80	2. Létebiztonság	72
3. A személyes szabadság	43	3. A személyes szabadság	36
4. Mindenre egyenlően érvényes törvények, jogszabályok	35	4. Mindenre egyenlően érvényes törvények, jogszabályok	33
5. Esélyegyenlőség	32	5. Az ország katonai biztonsága	31
6. Demokrácia	30	6. Demokrácia	31
7. Segítségnyújtás a rászorulóknak	23	7. Segítségnyújtás a rászorulóknak	26
8. Hazaszeretet	22	8. Hazaszeretet	25
9. Az igazságszolgáltatás függetlensége	21	9. Esélyegyenlőség	22
10. Az ország katonai biztonsága	20	10. Országhatárok tiszteletben tartása	18
11. Az egyén sérthetlensége	15	11. Nemzetek közötti együttműködés	16
12. Nemzeti hagyományok, kulturális értékek védelme	11	12. Az egyén sérthetlensége	15
13. Hűség az ember választott elveihez	10	13. Az igazságszolgáltatás függetlensége	15
14. A megszerzett egyéni tudás	10	14. Ragaszkodás a szülőfaluhoz, városhoz, szűkebb környezeteh	12
15. Az emberi civilizáció fejlődése során felhalmozott ismeretek, a tudás	8	15. A megszerzett egyéni tudás	10
16. A másság tisztelete, elfogadása	7	16. Kulturális civilizációs értékek védelme	7
17. Ragaszkodás a szülőfaluhoz, városhoz, szűkebb környezeteh	7	17. Nemzeti hagyományok, kulturális értékek védelme	7
18. Nemzetek közötti együttműködés	6	18. Hűség az ember választott elveihez	6
19. Országhatárok tiszteletben tartása	6	19. Az emberi civilizáció fejlődése során felhalmozott ismeretek, a tudás	6
20. Kulturális, civilizációs értékek védelme	5	20. A másság tisztelete, elfogadása	6
21. Nemzeti önrendelkezés	5	21. Nemzeti önrendelkezés	3
22. Készség az új dolgok befogadására	3	22. Készség az új dolgok befogadására	3
23. Szolidaritás, áldozatvállalás más nemzetekért	2	23. Szolidaritás, áldozatvállalás más nemzetekért	1

gálnak. Már az előző kérdéseknél is egyértelművé vált a létebiztonság prioritása, valamint a béke fontossága, amely az értékpreferencia kérdésénél is megerősített nyert. A válaszolók számára e két érték a legfontosabb, messze megelőzve az összes többi értéket. A 80–85 százalékos választottság azt jelzi, hogy majdnem mindenki felsorolta őket az öt preferált érték között.

A harmadik helyen a személyes szabadság áll 43 százalékkal. Ezt követi egy három értékből álló blokk, amelyek mindegyikének kb. egyharmados az említettsége. Ezek egyébként azonos irányultságú értékek, így a demokrácia, az esélyegyenlőség, valamint a jogok kiterjedtsége a modern polgári demokráciák sajátosságai. A negyedik csoportba 20 százalék körüli említéssel kerültek értékek. Ebben a csoportban van az

ország katonai biztonsága, tehát ez a tényező az értékpreferenciák kevésbé fontos, de még mérhető dimenziójába tartozik. Itt szerepel még a rászorulóknak segítése, a hazaszeretet és az igazságszolgáltatás függetlensége is. Ezen értékek alatt már csak olyanok szerepelnek, amelyek választottsága alacsonyabb 20 százaléknál.

A felsorolt 23 közül a legalacsonyabban preferált értékek:

- a szolidaritás, áldozatvállalás más nemzetekért a legkevésbé fontos (két százalék);
- készség az új dolgok befogadására (három százalék);
- nemzeti önrendelkezés (öt százalék).

Hasonló, illetve alig valamivel magasabb az érték rangsorban a kulturális, civilizációs értékek védelme (öt százalék), a nemzetek közötti együttműködés (hat százalék); illetve a mások tisztelete és elfogadása (hét százalék).

A magyar társadalom értékpreferenciái az elmúlt közel tíz év során szinte semmit nem változtak, továbbra is a biztonság kifejezés körül konvergálnak.

Az első négy értékmezőt szinte százaléknyi pontossággal ugyanazok az értékek – a béke, a létbiztonság, a személyes szabadság és a mindenkire egyenlően érvényes törvények – uralják. A felnőtt magyar társadalom abszolút módon a békét és az anyagi biztonságot preferálja, s helyzettől függő fontosságot tulajdonít az ország katonai biztonságának.

A lakosság biztonságfelfogásához hasonlóan az értékpreferenciák vizsgálata is megerősítette, hogy 1999-ben – feltehetően a háborús helyzet miatti félelmek miatt – a katonai biztonság kiemeltebb helyen szerepelt (5. a rangsorban), mint 2008-ban (10. hely), amikor a helyzet már konszolidálódott.

Társadalmi szinten igen pozitív dolognak tarthatjuk, hogy a felnőtt magyar társadalomban megszilárdulni látszanak a de-

mokratikus értékek. Tíz év távlatában is ugyanazon magas helyen (3., 4. és 6. helyen) konvergálnak a rangsorban a „személyes szabadság”, a „mindenkire egyenlően érvényes törvények, jogszabályok” és a „demokrácia”, melyeket közel azonos, 30 százalék feletti arányban tartották fontosnak a megkérdezettek mind 1999-ben, mind 2008-ban.

A magyar lakosság értékrendjében kiemelt helyen szerepel a hazaszeretet és a „rászorulóknak való segítségnyújtás”: mindkét vizsgálatban az előkelő 7. és 8. helyet foglalják el, 20 százalék feletti nagyságrendekkel.

Úgy tűnik, hogy az elmúlt időszakban lezajlott társadalmi változások, mobilitások, mozgásfolyamatok felerősítették a közmegegyezésben az esélyegyenlőség értékét. Megítélésünk szerint a társadalom egyfajta igazságérzetének megnyilvánulása fejeződik ki abban, hogy a korábbi 9. helyről az 5. helyre került a ranglistán az esélyegyenlőség, és ugyancsak jelentős mértékben előretört – a 13-ról a 9. helyre – az igazságszolgáltatás függetlensége, mint a demokrácia egyik alapértéke.

Sajnálatos módon azonban szembe kell néznünk azzal is, hogy az utolsó három értékmezőben ugyancsak változatlanul – szinte százaléknyi pontossággal – a „szolidaritás, áldozatvállalás más nemzetekért”, az „új dolgok befogadására való készség” és a „nemzeti önrendelkezés” értékei állnak.

Konstatálhatjuk továbbá azt is, hogy a nemzetek közötti együttműködés – amely 1999-ben még 16 százalékkal a 11. helyen szerepelt az érték rangsorban – 2008-ra hat százalékos választással a 18. helyre csúszott vissza.

Egy igen friss – 2009 januárjában végzett, s a HVG 2009. február 7. számában publikált – vizsgálat, amely a középiskolás diákok demokráciaképét kutatta, ugyan-

csak azt mutatta ki, hogy „a demokratikus értékek rangsorában visszaesett a társadalmi különbségek csökkentése, s ami akár aggasztó is lehet, több hellyel is csökkent az értéke a rászorulókkal való szolidaritásnak”.

A rászorulókkal való szolidaritás tehát az egyik legkevésbé vallott demokratikus érték a középiskolás diákok között, ami „akár arra is utalhat, hogy a diákok pontosan érzik, mi megy végbe a társadalomban, s reagálnak az egyre nyilvánvalóbb antiszolidaritásra” – fogalmazzák a kutatók.

A mi vizsgálatunkban a rászorulóknak való segítségnyújtás a 23 értéket tartalmazó skála első harmadában, a 7. helyen szerepel (és itt foglal helyet a 2008-ban megismételt vizsgálatban is), ami arra utal, hogy a felnőtt magyar társadalomban magasabb szinten szerepel, mint a diákok körében.

Elgondolkodtatónak tartjuk azt is, hogy míg a felnőtt társadalomban a legmagasabb szintű értékek között szerepel az esélyegyenlőség (mint a leghagyományosabb polgári értékek egyike), a fiatalok körében a társadalmi különbségek csökkentése visszaesett a demokratikus értékek rangsorában.

Ezzel csengenek össze azok a diákok körében végzett korábbi – 2005-ös – vizsgálatból származó ugyancsak meglepő következtetések, hogy a demokratikus elemeket fontosnak tartó, legtájékozottabb diákok voltak azok, akik leginkább elfogadták azt az antidemokratikus véleményt, hogy „Magyarországon nem annyira törvényekre, mint olyan vezetőre van szükség, akiben a nép megbízik”. Ugyanezek a diákok a demokráciában az aktív részvételt is sokra értékelték.

Visszatérve saját kutatásunkra, megállapítható, hogy tízéves időtávon felértékelődött a nemzeti hagyományok védelme és az elvhűség (a korábbi 17. helyről a 12. helyre jött fel a nemzeti hagyományok és a

kulturális értékek védelme, továbbá az ember választott elveihez való hűség (a 18. helyről a 13. helyre).

Százalékarányát tekintve kisebb léptékű, mégis pozitív irányú elmozdulás következett be az emberi civilizáció fejlődése során felhalmozott ismeretek, a tudás mint érték terén (a 19. helyről a 15. helyre került) és ugyancsak négy hellyel került előbbre (a 20.-ról a 16. helyre) a másság tisztelete, elfogadása is.

Az 1999-es értékbesoroláshoz képest jelentős elmozdulás következett be az országhatárok védelmének fontosságát illetően. Kilenc hellyel értékelte alacsonyabbra a lakosság 2008-ban az országhatárok tiszteletben tartását (a 10. helyről a 19. helyre került), amire annak idején minden bizonnyal a délszláv háború, napjainkra pedig a konszolidált helyzet adhat magyarázatot.

Alacsonyabb besorolást kapott a szülőfaluhoz és -városhoz, a szűkebb környezethez való ragaszkodás értéke (a korábbi 14. helyről a 17. helyre csúszott vissza), és alacsonyabb szintre került (a 16. helyről a 20. helyre) a kulturális civilizációs értékek védelme is.

Összegzett következtetések

A magyar társadalom értékrendjében közel tízéves időhorizonton központi helyet foglal el a biztonság, vezető értéket képvisel a béke és az anyagi biztonság.

Társadalmunkban meggyökeresedtek a demokratikus értékek, tízéves időtávon változatlanul a második legfontosabb értékmezőben szerepel a személyes szabadság, a mindenkire egyenlően érvényes törvények, és a demokrácia értéke. Fontosnak tarjuk megállapítani azt is, hogy a magyar lakosságból nem halt ki sem a segítőkészség, sem a hazaszeretet (mindkét

vizsgálatban az előkelő 7. és 8. helyen szerepelnek). A vezető értékek között az elmúlt tíz évben két érték vonatkozásában következett be érzékelhető változás:

– felerősödött a társadalom értékrendjében az esélyegyenlőség (a 9. helyről az 5. helyre került) és az igazságszolgáltatás függetlenségének értéke (a 13. helyről a 9. helyre lépett elő) – ami arra utal, hogy a magyar lakosság nehezen tűri a társadalmi különbségeket, és nehezen viseli az igazságtalanságokat;

– alacsonyabb szintű besorolást kapott 2008-ban az ország katonai biztonsága (az 5. helyről a 10. helyre került), ami egyértelműen a délszláv háborúval, illetve Magyarország NATO-tagságával hozható

összefüggésbe, vagyis arra utal, hogy a magyar lakosság stabilnak, biztonságosnak tartja az ország katonai helyzetét.

Szomorúan kell megállapítanunk végezetül azt, hogy a magyar társadalom értékrendjében meglehetősen alacsony szinten áll a más nemzetekkel való szolidaritás és a nemzetek közötti együttműködés. Ez annál is inkább elgondolkodtató, minthogy Magyarország épp ez évben ünnepli NATO-tagságának tizedik, EU-tagságának pedig ötödik évfordulóját, és ezek mindegyike olyan szervezet, amelyben kiemelten fontos értéknek kezelik a más nemzetekkel való szolidaritást, a nemzetek közötti együttműködést és a kölcsönös segítségnyújtást. ■